

Inspel på betänkandet "Livsmedelsberedskap för en ny tid" med fokus på ekologisk produktion

Inspel till SLU:s remissvar på betänkandet Livsmedelsberedskap för en ny tid (SOU 2024:8)

Inspel från SLU Ekologisk produktion och konsumtion, Epok, genom föreståndare Johanna Spångberg

Övergripande vill Epok och dess anknutna forskare se ett större fokus på åtgärder för att ställa om livsmedelsproduktionen mot mer robusthet redan under fredstid. Det handlar om åtgärder som samtidigt som beredskapen ökar, går hand i hand med omställningsarbetet mot en mer hållbar livsmedelsproduktion. Här finns användbar kunskap och metoder inom den ekologiska produktionen, som i hög grad bygger på kretslopp och ett levande ekosystem. Inom den ekologiska produktionen har kunskap byggts upp om hur man producerar utan insatsvaror som syntetiskt framställt gödsel och kemiska bekämpningsmedel. EU:s livsmedelsstrategi "Från jord till bord" pekar på att vi måste minska användningen av båda dessa typer av insatsvaror och som ett led i detta öka arealen ekologiskt brukad jordbruksmark. Ekologiskt jordbruk anses medföra positiva externaliteter vilka ofta benämns som ekosystemtjänster, exempelvis genom biologiskt smittskydd, förbättrad jordkvalitet och ökad mängd mineraler i växters näringsinnehåll ([Reganold JP & Wachter JM, 2016](#)). Dessa aspekter anses vara en del av motiveringen för europeiskt stöd till ekologiskt jordbruk.

Generellt om eko och ökad robusthet i utredningen

- Sid 16 Sammanfattning. Utformning av ett nationellt investeringsstöd nämns här för att öka motståndskraften i livsmedelssystemet. Här är det viktigt att se till att satsa på utformning av energieffektiva system med förutsättningar att leverera en god skörd med få eller lokalt producerade insatsvaror för att skapa en långsiktigt resilient produktion som klarar olika former av störningar. För att förbereda sig i fredstid behöver vi använda både växter, djur och system som är robusta och som i många fall kan ge upphov till fler positiva ekosystemeffekter. Det är viktigt att känna till odlingstekniker som har lägre krav på insatsmedel – till exempel metoder inom ekologisk odling – genom att verifiera dem under fredstid.

Storleksrationaliseringen (som nämns på sid 129) innebär en minskad diversitet bland lantbruksföretagen. Då diversifiering i sig är en mekanism för robusthet och riskminimering så är utvecklingen olycklig sett ur ett beredskapsperspektiv. Både olika skalor på produktion och olika produktionsformer borde lyftas som aspekter för ökad livsmedelsberedskap.

[Camilla Eriksson \(2018\)](#) lyfter att "Jordbruksdriften har genom den strukturomvandling och specialisering som ägt rum sedan efterkrigstiden frikopplats från lokala resurser och lokala marknader och gjorts beroende av regelbundna transporter av inte bara råvaror eller färdiga produkter ut från gården utan också av insatsmedel in till gården som drivmedel, gödselmedel, växtskyddsmedel, utsäde och foder. Den största delen av dessa insatsmedel är importerade. Den låga självförsörjningsgraden av insatsmedel till jordbruket är alltså ett större problem än den låga självförsörjningsgraden av livsmedel." Här präglas ekologisk produktion av högre självförsörjningsgrad där djurfoder och växtnäring huvudsakligen kommer från den egna gården eller närområdet. I kombination med det lägre beroendet av konstgödsel och bekämpningsmedel för det ekologiska lantbruket så minskas

importberoendet. En gård med ett i högre utsträckning lokalt kretslopp har lägre riskexponering mot volatila valutakostnader samt omvärldshändelser.

Växtskydd

-Sid 93 kap 6.6 "Förebyggande åtgärder som växtföljd, sortval och tidpunkt för sådd och skörd kan minska ogräskonkurrensen och skadeangreppen." Utmärkt att det står med. "Jordbruksverket har lyft fram hinder och åtgärdsförslag för en ökad användning av alternativa växtskyddsmedel. Några exempel på sådana åtgärdsförslag är förenklad prövning, forskning och stärkt rådgivning." Det stämmer att alternativa växtskyddsmedel i regel inte är lika effektiva som kemiska växtskyddsmedel. Men vi har en ekologisk produktion som klarar sig utan. Här finns det ett område i stort behov av forskning som just undersöker hur alternativa växtskyddsmedel och förebyggande metoder kan bli effektivare – framför allt i fält. Det finns också många fler åtgärder att ta till för att det ska fungera bättre – till exempel att ta inspiration från agroekologiska metoder och ökad biodiversitet i odlingslandskapet.

I beredningen nämns växtföljd endast en gång trots att det är en grundläggande del i en hållbar primärproduktion för minskad användning av bekämpningsmedel samt minskad användning av syntetiska gödselmedel. En växtföljd som inkluderar flerårig vall, baljväxter och fånggrödor ger även upphov till mer mull än om det bara odlas spannmål, oljväxter och rotgrönsaker. Det i sin tur skapar en kolsänka samt förbättrar jordens struktur som ger en förbättrad kapacitet att lagra vatten.

Gödselmedel

- Sid 94 kap 6.7 Bra att utredningen tar upp om ekonomiska incitament samt genomgång av befintliga regelverk kring återcirkulering av växtnäring men här bör även andra avfallsströmmar än produkter från reningsverk nämnas, till exempel matavfall och säker hygienisering och användning av humanurin. Även användning av kvävefixerande växter i växtföljden bör tas upp som en åtgärd, något som ekologisk produktion i hög grad får sin kväveförsörjning genom. Här bör läggas till att organiska gödselmedel är viktiga för att bidra till jordens mullhalt. Mullhalten är en förutsättning för att jorden, genom förbättrad struktur, bättre ska stå emot torka och översvämningar. Det i sin tur kan bidra till stabilare skördar de år då vädret är mer extremt.

Foder

- Sid 96 kap 6.8. Att bygga upp en djurhållning som baseras på så stora mängder inhemska fodermedel som möjligt är en viktig strategi för att minska sårbarheten i djurhållningen och i produktionen av animaliska livsmedel. Gårdar med låg djurtäthet och med en hög självförsörjningsgrad på foder är mindre sårbara för störningar i leveransen av insatsmedel samtidigt som dessa gårdar ofta har en varierad växtföljd med vall och tillgång till stallgödsel som en viktig källa till växtnäring. Baseras vallodlingen på stor andel baljväxter minskar behovet av kvävegödsel i växtodlingen. Den ekologiska mjölkproduktionen, som bygger på dessa principer, har ett klart mindre överskott av kväve på gårdsnivå ([Wivstad et al., 2023](#)). Vid kris kommer Sverige att behöva prioritera hur vi använder proteinfodret. Forskning visar att moderna mjölkkor kan producera bra på enbart vallfoder och spannmål. Mot den bakgrunden skulle utredningen förbättras genom att föreslå en strategi för att prioritera en begränsad mängd import av proteinfoder till de olika djurslagen, där mjölkorna har stora möjligheter att försörja sig på en enklare foderstat.

Åtgärdsförslag för ökad försörjningstrygghet vad gäller insatsvaror

I avsnitt 15.3 nämns att minskad användning av insatsvaror minskar beroendet av importerade insatsvaror, men det skarpa förslaget på området gödselmedel och växtskyddsmedel fokuserar på inhemsk produktion av mineralgödsel för att minska beroendet av importerat mineralgödsel. Men en minskad användning av insatsvaror har en större potential att öka primärproduktionens motståndskraft mot störningar jämfört med att ersätta importerade gödselmedel eller växtskyddsmedel med inhemska varor som produceras på en eller ett fåtal platser i landet. Förutom att motståndskraften mot störningar ökar, gynnar en minskad användning av insatsmedel dessutom flera miljömål. Det finns potential att minska användningen av insatsmedel med bibehållen produktion genom (1) mer effektiv användning av insatsmedel och (2) minskat behov av insatsmedel (gödselmedel och växtskyddsmedel) genom till exempel ökat nyttjande av biologisk kvävefixering och utformning av odlingssystem som missgynnar ogräs och skadegörare. För att åstadkomma detta i praktiken behövs satsningar på uppbyggnad och överföring av kunskap inom till exempel områdena diversifierade odlingssystem, precisionsodling, recirkulering av växtnäringsämnen och växthälsa, samt undanröjande av de hinder som idag förhindrar utvecklingen inom dessa områden. Mycket kunskap kan man här upphämta från den ekologiska produktionen.